

NĚKOLIK ZAMYŠLENÍ NAD NĚKTERÝMI PROBLÉMY NÁVRHU NOVÉHO TRESTNÍHO ZÁKONA

prof. JUDr. DAGMAR CÍSAŘOVÁ, DrSc.

Katedra trestního práva Právnické fakulty UK v Praze

I.

Působení práva ve společnosti je nepochybně jedním z nejvýznamnějších prostředků stabilizace lidské civilizace. Gerloch zdůrazňuje ve své nejnovější práci *Teorie práva*, 4. vydání, Plzeň 2007, že jde o svého druhu nenahraditelný sociální fenomén¹. Zdůrazňuje, že právo vybírá a normuje žádoucí chování lidí a významně ovlivňuje společnost. Je samo také ovlivňováno i vývojem společnosti jako takové. Při tvorbě právní úpravy musí vždy její tvůrci myslet na to, jak postihnout ty, kteří by porušili stanovené příkazy a zákazy a z nich vyplývající právní povinnosti. Podle autora právní úprava sleduje určité účely a cíle, a to jak bezprostřední, tak perspektivní.

Na straně 303 výše citované práce Gerloch uvádí:

„Myšlenka zkoumat působení práva není ve společnosti nová. Přesto ovšem jedna věc je obecné uznání teze o regulativním působení práva a něco jiného snaha o relativně exaktní postavení otázky míry efektivnosti tohoto působení, kritérií hodnocení dosahovaných efektů a výzkum faktorů, které ji ovlivňují.

V odborné literatuře byly zdůvodněny tři základní koncepce efektivnosti práva:

- a) *cílově výsledkové pojetí*, kdy efektivnost právních norem je zjišťována relací mezi cíli právní úpravy a dosahovanými výsledky právní regulace. V dalším vývoji je toto pojetí dále zpestřováno a modifikováno v otázce relací mezi cíli navzájem a cíli a potřebami společenského vývoje,
- b) *nákladově výsledkové pojetí*, kdy se efektivnost charakterizuje jako poměr mezi dosaženými výsledky působení právních norem a náklady, které byly k dosažení výsledků vynaloženy. Toto pojetí, nejbližší chápání efektivnosti v ekonomické teorii, vychází z širokého pojetí nákladů a vedle materiálních nákladů sem zahrnuje i výdaje lidské energie a času,
- c) *funkční pojetí*, kdy se efektivnost chápe jako míra, v níž se uskutečňují funkční možnosti práva a klade se otázka podmínek a okolností, za nichž se tyto funkční možnosti naplňují.“

¹ Viz citované dílo, str. 290 a násl.

Pro účinnost zákona hraje důležitou roli především zákonná úprava sama.²

Proto považuji za velmi důležité zamyslet se nad některými problémy návrhu nového trestního zákona.

Pokud jde o problematiku obecné části, vycházím z toho, že o ní již bylo hovořeno mnohokrát a že nemohu přinést celkem nic nového. Je třeba zvážit, zda je vhodné, že máme jiné základy trestní odpovědnosti než státy, podle nichž je koncipována naše právní úprava. Protože otázky trestního práva jsou zařazeny do třetího pilíře, je velmi obtížné zkoordinovat společný boj proti mezinárodním deliktům, jako je terorismus, obchod s lidmi apod. K těmto otázkám jsem publikovala několik článků a domnívám se, že na ně mohu odkázat³.

Velmi podrobně byly otázky obecné části rozebrány v díle *Základy trestní odpovědnosti*, autoři Solnař, Fenyk, Císařová, LexisNexis ORAC, Praha 2003, na což odkazuje i nejnovější učebnice trestního práva hmotného Oto Novotného, Marie Vanduchové a kol., ASPI, Praha 2007, Obecná část. S názory autorů se zcela ztotožňuji. Přesto bych chtěla na některé věci upozornit. Pokud jde o otázku věku, zdá se mi argumentace návrhu dosti nešťastná, protože argumentuje především vypěstlostí pachatele, která je jiná než dříve. Je to omyl, protože do roku 1950 zde byla trestní odpovědnost podobně jako v okolních zemích dána dovršením 14 let, teprve zákon z r. 1950 zvedl tuto hranici na 15 let, která přetrvává dodnes. Jsem si vědoma toho, že změna hranice trestní odpovědnosti v trestním právu hmotném i procesním není jednoduchá záležitost, je však třeba upozornit na to, že i toto je svým způsobem europeizace trestní odpovědnosti.

Další problémy obecné části jsou rozebrány v citované práci o základech trestní odpovědnosti a také v citované učebnici, která velmi důkladně rozebírá úvahy a návrhy uvedené v předloženém návrhu.

V této souvislosti považuji za pochybné, že kapitola o zavinění je koncipována jako konglomerát dosavadní právní úpravy a neúspěšně přeložených úprav jiných států (§ 15 odst. 2 a § 16 odst. 2 předloženého návrhu). Za pochybnou především pokládám úpravu omylu (§ 18 a § 19 návrhu). Již předválečné návrhy kodifikace trestního práva i rozborů a návrhy právní úpravy v 50. letech vycházely z moderní podoby zavinění, kde byla vyřešena i otázka omylu a je nepochopitelné, proč autoři předloženého návrhu používají mnohokrát kritizovanou dikci právních norem jiných států.

Pokud jde o okolnosti vylučující protiprávnost, opakují znovu svoji dlouholetou tezi, že bez privilegovaných skutkových podstat týkajících se excesu těžko můžeme vyžadovat spolupráci veřejnosti, zejména při nutné obraně.

² Srov. k tomu Císařová, D. K problematice účinnosti trestního práva (hmotného a procesního), AUC IURIDICA 3–4/1986, str. 269 a násl.

³ Srov. k tomu Císařová, D. K novým aspektům postihu prostituce /ratio legis § 217 a 217b trestního zákona/, Trestní právo č. 6/2004; Císařová, D. Několik poznámek k zákonu č. 218/2003 Sb., Bulletin advokacie č. 6/2004; Císařová, D., Cížková, J. Rekodifikace sexuálních trestných činů, Trestní právo č. 10/2002.

II.

Speciální pozornost podle mého názoru vyžaduje problematika zvláštní části. Již samo řazení jednotlivých hlav a jejich názvy nebyly předmětem odborné diskuse. Dnes se mluví v zemích, kde je systém zvláštní části podobný jako je v návrhu, o tom, že je třeba zdůraznit význam postavení státu a jeho orgánů, aby bylo možno koordinovat boj proti globálním deliktům, a proto se uvažuje o jiném řazení hlav ve zvláštní části.

Této problematice nebyla věnována vůbec žádná pozornost ani v tisku ani v odborných kruzích.

Delikty spojené se sexem jsou koncipovány v hlavě III jako trestné činy proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti. Je otázkou, zda je v dnešní době správný název „lidská důstojnost“. Osobně mám pochybnosti o § 167 a jeho místě v trestním zákoně v dnešní době, protože odůvodnění trestnosti incestu není zcela nepochybné.

Za velmi staromódní považují dikci ustanovení o krádeži a zpronevěře. Do roku 1961 jsme měli přesnou juristickou terminologii „Kdo se zmocní cizí věci v úmyslu nakládat s ní jako s vlastním“. Pojem „nakládat s něčím jako s vlastním“ přesně vystihoval právní situaci. V roce 1961 bylo pod vlivem sovětské právní úpravy toto ustanovení změněno tak, že se užil termín „přivlastnit si“. Šlo o přesnou kopii ruského výrazu „přisvojit“. Po různých diskusích a kritice v 90. letech došlo ke zdánlivé změně, místo „přivlastnit si“ byl použit rusismus „přisvojit“, což je zcela směšné a mělo by být odstraněno.

Přesná terminologie ve zvláštní části je podle mého názoru velmi důležitá a ukazuje se, že by neměla být složitá, jak je vidět na § 183, který mluví o zmocnění se cizí věci v úmyslu ji přechodně užívat.

Na závěr chci podtrhnout význam této konference a pečlivou přípravu jak jejího obsahu, tak i vysokou odbornost přednesených příspěvků.

SOME THOUGHTS ON ISSUES OF THE BILL OF THE CZECH CRIMINAL CODE

Summary

Author analyses legal regulations basics of criminal liability and attend to circumstances eliminated irregularity, next analyses statutory text of some delicts and advises form by burglary, shoplifting and stealth and diversion.

Key words: special part of criminal codex, general part of criminal codex, basics of criminal liability, definition of particular (single) crimes

Klíčová slova: zvláštní část trestního zákona, obecná část trestního zákona, základy trestní odpovědnosti, definice jednotlivých deliktů